

การใช้ภาษา

ภาษาเป็นสื่อหรือเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการสื่อสารให้ผู้อ่านหรือผู้ฟัง
ได้เข้าใจ หรือซาบซึ้งถึงที่ต้องการจะให้ผู้อ่านได้รับ ภาษาที่จะเป็นสื่อดังกล่าวนี้
อาจแบ่งตามการใช้ได้เป็น ๒ อย่าง คือ การใช้ภาษาร้อยแก้ว และการใช้ภาษา
ร้อยกรอง ในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเฉพาะการใช้ภาษาร้อยกรองซึ่งสืบเนื่องไปถึง
การใช้ภาษาร้อยกรองในวรรณคดี เปลื้อง ๗ นคร ได้กล่าวถึงกวีและภาษาที่กวี
ใช้ไว้ว่า

... กวีนั้นเหมือนพรม ในที่อันว่างเปล่าไร้สิ่งทั้งหลาย
พรมสร้างสรรค์สิ่งทั้งหลายขึ้นในที่อันว่างเปล่า กวีสร้าง
มนุษย์ เทวดา ปราสาทราชวัง สร้างพฤติกกรรม ทำให้
สิ่งในห้วงจินตนาการให้เป็นรูปร่างแสดงออกมาให้ผู้อื่นเห็น
โดยทางกาพย์กลอน^๑

การใช้ภาษาร้อยกรองของกวีจึงเป็นสิ่งที่กวีพยายามสร้างสรรค์ขึ้นให้เป็นรูปเป็นร่าง
ตามแต่ที่กวีจะเห็นสมควร และความคิดสร้างสรรค์ของกวีที่ไม่เหมือนใคร หรือเป็น
เอกลักษณ์ของกวีแต่ละคนจึงถือได้ว่าเป็นประดิษฐกรรม^๒ (Invention) โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งการสร้างสรรค์ภาษาร้อยกรองในวรรณคดีประเภทการแสดง กวีก็จำเป็นยิ่ง

^๑ เปลื้อง ๗ นคร (ผู้บรรยาย), "วิชาประพันธ์ศาสตร์ ว่าด้วยกาพย์กลอน
(ฉบับที่ ๓)" คำบรรยายภาษาไทยชั้นสูง (พระนคร : ศุภสภา, ๒๕๑๑), หน้า ๔๑.

^๒ เปลื้อง ๗ นคร เป็นผู้บัญญัติคำว่า "ประดิษฐกรรม."

ที่จะต้องพยายามเลือกสรรการใช้คำ ภาษา และสำนวนให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการแสดงแต่ละประเภท การใช้ภาษา หรือการเลือกใช้คำในบทละครนอก กวีก็ย่อมจะต้องเลือกใช้คำที่มุ่งจะให้ผู้อ่านเกิดรส และเกิดความสนุกสนานควบคู่กันไป ในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องกาวิณีจะเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเป็นกวีที่มีความละเอียดละออเป็นอย่างยิ่งในการเลือกสรรถ้อยคำ สำนวน และการเปรียบเทียบให้ใกล้เคียงกับที่ชาวบ้านใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย ดังอาจจะแบ่งลักษณะการใช้ภาษาในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องกาวิณีได้ ดังต่อไปนี้

๖.๑ ความไม่เคร่งครัดในการใช้คำราชาศัพท์

๖.๒ การใช้คำตามสำเนียงพูด

๖.๓ การใช้คำคล้องจองกัน

๖.๔ การใช้คำที่เป็นภาษิต

๖.๕ การใช้คำซ้ำ

๖.๖ การใช้คำแทนชื่อเพื่อบ่งบอกลักษณะ

๖.๗ การใช้คำในการทะเลาะวิวาท

๖.๑ ความไม่เคร่งครัดในการใช้ราชาศัพท์ แม้พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องกาวิณีจะเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ซึ่งต้องมีเรื่องของกษัตริย์เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ที่น่าสังเกตคือ ไม่เคร่งครัดการใช้ราชาศัพท์ หรือไม่ใช้ราชาศัพท์เลย เช่น

เมื่อนั้น
เสียน้ำใจในคอห่อแท้
ให้เวียนหัวมัวตาหน้ามึน

ท้าวสินนุราชประหลาดจิตนึกแล้วแหล
จนเป็นลมล้มแน่นิ่งไป
ครางอึกบ่นออกทอดใจใหญ่

ละครนอกของชาวบ้าน เพราะราชาศัพท์บางคำเป็นศัพท์ที่ชาวบ้านไม่เข้าใจ อันอาจจะเป็นสาเหตุที่ทำให้ละครนอกไม่เป็นที่นิยม พระองค์ทรงแสดงให้เห็นความเป็นใหญ่ของตัวละครแก่เพียงการใช้คำขึ้นต้นบทกลอนว่า "เมื่อนั้น" ตามแบบฉบับของลักษณะกลอนบทละครที่ต้องการให้ผู้อ่าน หรือผู้ชมทราบฐานะตัวละคร

๖.๒ การใช้คำตามสำเนียงพูด ตามปรกติภาษาเขียนและภาษาพูดมักจะมี ความแตกต่างกันในเรื่องการออกเสียง เช่น ภาษาเขียนว่า สะพาน มักพูดว่า ตะพาน ภาษาเขียนว่า ถอรอก มักพูดว่า กรอก หรือ กอก เป็นต้น ในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควีนี่ก็มีคำที่ถ่ายเสียงจากภาษาพูดมาเป็นภาษาเขียนตามลักษณะที่กล่าวมาแล้ว เช่น

บัดนั้น	ยายเต่าเจ้าเล่ห์ทำล้าหลัง
แหวะเข้ากอไฟใส่ประคัง	แล้ววิ่งตึงตึงตามมา
ทันสองกบฏริบรีมนที	วางพานไว้ที่รมพดกษา
เห็นพระจะลงในคงคา	ยายทำเป็นว่าแล้วแย้มยิ้ม
โฉนเห็นพระชรรค์ไวมั่นคง	ลงสร้งถูกน้ำจะเป็นถนิม
เสียดายพลอยประดับล้วนทับทิม	จะช่วยเชิญไว้ริมชลธาร ^๑

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๓ หน้า ๕๓๑ และหน้า ๘๖๗ ได้ให้ความหมายของคำว่า ถนิม และสนิมว่า

ถนิม ถะถนิม น. เครื่องประดับ เช่น ถนิมพิมพาภรณ์ ; ในโลกนี้ ถนิมเจ้า เอกแทนางเคี้ยว (นิทราชาคริต) ; ชารถนิมทองแดงเตือก (ม. คำหลวง

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐๑.

หวนกัณฑ์), ใ้ว่าสนิมก็มี เช่น สร้อยสนิมพิมพากรณ์

สนิม สะหมิม น.มลทิน ; ฝ้าเกิดที่โลหะ เช่น เหล็ก ทองเหลือง
คังนั้น ถนิม ในที่นี้จึงน่าจะหมายถึง สนิม เพราะการที่คำว่าจะเห็นพระขรรค์ลง
ตรงนํ้าก็อาจจะถูกพระขรรค์ซึ่งหว่าด้วยโลหะอันเป็นสาเหตุให้เกิดฝ้าขึ้นได้

การกลายเสียงจากสนิม (ภาษาเขียน) เป็น ถนิม (ภาษาพูด) น่าจะ
เนื่องมาจากเสียงพยัญชนะ [ส] และ [ถ] เป็นพยัญชนะเสียงอโหสวะเหมือน
กัน เกิดจากฐานเพดานแข็งเหมือนกัน และถนิมออกเสียงง่ายกว่าสนิม เพราะเสียง
พยัญชนะ [ถ] และ [น] ในคำถนิมเป็นเสียงพยัญชนะวรรคเดียวกันจะออก
เสียงง่ายกว่าพยัญชนะ [ส] และ [น] ในคำสนิม ซึ่งเป็นเสียงพยัญชนะ
คางวรรคกัน การก่กลายเสียงเช่นนี้เป็นที่นิยมของคนไทยเพราะความเคยชินที่จะ
สะดวกในการออกเสียง และการกลายเสียงจากสนิมเป็นถนิมยังมีส่วนช่วยให้คำ
"ถุณน้ำ" และ "ถนิม" ในวรรคที่ว่า "ลงสรลงถุณน้ำจะเป็นถนิม" สัมผัสกันอีกด้วย

๒.๓ การใช้คำคล้องจองกัน ลักษณะอย่างหนึ่งของคนไทยที่สังเกตเห็น
ได้อย่างชัดเจน คือ เวลาพูดจากันมักจะใช้คำพูดคล้องจองกัน คำพูดคล้องจองกัน
บางคำอาจจะมีความหมายทั้งคู่ บางคำก็อาจจะมีความหมายเฉพาะคำเดียว
ส่วนอีกคำหนึ่งไม่มีความหมาย เช่น ผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้ลากมากดี ตกลงปลงใจ คำที่
มีลักษณะคล้องจองกันนี้ กาญจนานาคสกุล ได้กล่าวไว้ในเรื่องคำเสริมประสมว่า

... ความหมายของคำเสริมประสมพวกนี้ อาจจะตรง
คู่อย่างทีคำที่เป็นส่วนประกอบทั้งหลายแสดง แต่โดย
ทั่วไป ผู้ใช้ภาษามักจะต้องการความหมายของคำเพียง
คำเดียวเท่านั้น เช่น ต้องการพูดถึงดวยขาม แต่ก็อาจ
จะพูดว่า ดวยโถโอขาม เพื่อความไพเราะสละสลวย
ของภาษา เป็นต้น

กาญจนานาคสกุล, "แบบการเสริมสร้อยในภาษาไทยและภาษาเขมร,"
กรอภษาและวรรณกรรม (ชุมนุมวิชาการอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๑๖), หน้า ๘๘.

ในพระราชนิพนธ์บทละครนอก เรื่องควาวิปรากฏคำคล้องจองอยู่ ดังตัวอย่าง

วิควาอาราม

เที่ยวสืมหาหมอเสน่ห์เล่ห์กล	ทุกถนนในนครจนอ่อนหู
<u>วิควาอาราม</u> เที่ยวถามดู	ไม่มีผู้รู้ทำดำลึกซึ้ง ^๑

"วิควาอาราม" เป็นถ้อยคำคล้องจองที่แยกได้เป็น ๒ คำ คือ วิควา และ อาราม

โมโหโกรธา

โกรธหรือนองรักวายลักไส	เจ็บปวดเป็นกระไรดวงใจพี่
หยอกกันเมื่อกระนั้นยิ่งกว่านี้	ไม่พอที่จะ <u>โมโหโกรธา</u> ^๒

"โมโหโกรธา" เป็นถ้อยคำคล้องจองที่แยกได้เป็น ๒ คำ คือ โมโห และ โกรธา

ขุนนางวางน้ำ

บัดนั้น	หมอเฒ่าเจ้าความรู้ครุใหญ่
.....
ทำเสน่ห์เล่ห์กลให้คนเชื่อ	ฉลาดเหลือหลอกหลอนผอนผัน
เมื่อย <u>ขุนนางวางน้ำ</u> ไปกำนัด	ขอเลขยันต์หยูกยาอาคม ^๓

^๑พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครนอกรวม ๖ เรื่อง, หน้า ๕๖๖.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖๖.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑๓.

"ขุนนางวางน้ำ" เป็นถ้อยคำคล้องจองที่แยกได้เป็น ๒ คำ คือ ขุนนาง และ วางน้ำ

สำเภาเลากา

หรือจะเป็นขุนนางข้างกรมท่า	แต่ง <u>สำเภาเลากา</u> เป็นแจ้ว
จงออกรับอาสาเดิคือย่างล้า	จะซ่อนตัวอยู่ใยมืดองการ ^๑

"สำเภาเลากา" เป็นถ้อยคำคล้องจองที่แยกได้เป็น ๒ คำ คือ สำเภา และ เลากา

ตอนรับขับสู, ปฏิบัติวัดตาก

เมื่อนั้น	ท้าวสินนุราชเกษมศรี
มา <u>ต้อนรับขับสู</u> พระมุนี	ให้ขึ้นนั่งยังที่แทนรัตน
พระเคารพนมบนอมมัสการ	ประเคนพานหมากพุดเกสร
ร้องเรียกเสนาเข้ามาพัก	<u>ปฏิบัติวัดตาก</u> พระอาจารย์ ^๒

"ต้อนรับขับสู" เป็นถ้อยคำคล้องจองที่แยกได้เป็น ๒ คำ คือ ต้อนรับ และ ขับสู

"ปฏิบัติวัดตาก" เป็นถ้อยคำคล้องจองที่แยกได้เป็น ๒ คำ คือ ปฏิบัติ และ วัดตาก

๕.๔ การใช้คำที่เป็นภาษิต ในชีวิตประจำวันของคนไทยมักจะนิยมกล่าว หรือพูดข้อความเป็นคติเตือนใจให้ผู้ฟังคิดโดยทางอ้อม หรือกล่าวภาษิตเพื่อประเดิประชัน ในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยก็ทรงกำหนดให้ตัวละครกล่าวข้อความหรือถ้อยคำที่เป็นภาษิตด้วยเจตนาที่แตกต่างกันไป ดังนี้

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓๕.

๖.๘.๑ ใช้เพื่อสั่งสอน ถึงตอนที่โศภิตีสั่งสอนลาวีที่หลงบอกความลับเรื่องพระขรรค์แก่นางจันทสุภา จนเป็นเหตุให้ลาวีเกือบสิ้นชีวิต โศภิตีบอกกล่าวที่ว่า

อันเชื้อชาติช่างสารแลงเห่า ข้าเก่าเมียรักอย่าวางจิต
ทั้งสี่อย่างมักล้างเอาชีวิต เจ้าไม่จำทำผิดจึงบรรลัย^๑

ที่โศภิตีบอกกล่าวเช่นนี้ เพราะสัจธรรมที่แท้จริงไม่เชื่อง ข้าเก่ามักเป็นคนที่รู้ความในครอบครัวดีและอาจคิดไม่ซื่อได้ ส่วนภรรยาที่มักจะถูกความลับไว้ไม่ได้ ดังนั้นโศภิตีจึงยกภาษิตดังกล่าวขึ้นมาเป็นอุทาหรณ์ สั่งสอนให้ลาวีมีความสำนึกถึงความประมาทที่ได้เกิดขึ้น

ตัวอย่างอีกตอนหนึ่ง คือ หลังจากที่อุทัยกับท้าวสนธิราชให้เป็นหนุ่มแล้ว นางคันธมาลีสำคัญใจว่าคือท้าวสนธิราช จึงเกิดการหึงหวงและทะเลาะวิวาทกับนางจันทสุภา เมื่อนางคันธมาลีกลับไป โศภิตีจึงเตือนสติลาวีว่ามีให้เฉยเมยค่อนนาง เพราะอาจจะเป็นเหตุให้นางโกรธแค้น และยกคำขึ้นมาเป็นข้อเปรียบเทียบสั่งสอนลาวีว่า

..... ธรรมดาที่สูงให้หลังหัก
จะวางใจไม่ไค้ระนองรัก มันมักมาคดหมายทำร้ายเรา^๒

และโศภิตียังตำหนิลาวีอีกว่า

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖๓.

ขึ้นชื่อว่าศัตรูยากูเมา	นึ่งเสียดกระนี้เล่าจะเกิดความ
จงไปผันผอนให้ออนลง	หนามยอกยอมบงออกด้วยหนาม
อย่าให้เกิดกสิยศุกุลาม	จะไต่ความยุสาสุกสืบไป ^๑

๖.๔.๒ ใช้เพื่อประชดประชัน ดังตัวอย่างหลังจากที่นางคันธมาลี ทะเลาะวิวาทกับนางจันทสุภากลับไปแล้ว คาวิก็ไปอ้อนนางคันธมาลีเพื่อให้นางหาย โกรธแค้น แต่นางกลับได้เจริญกิจวิญญายการทำลายข้าวของ จนคาวิทนไม่ไหวจึง กล่าวประชดนางว่า

ไม่พอที่ตีวัวกระทบคราด	สัญญาติกระต่ายแกมแปลลาชอน
แสร้งสะบัดสะบั้งตีครอน	จะช่วยสอนให้ตีก็มีเอา ^๒

คาวิกกล่าวประชดและเปรียบเทียบการกระทำของนางว่าเหมือนกับ "ตีวัวกระทบคราด" กล่าวคือ นางเจ็บแค้นคาวิที่หลงใหลนางจันทสุภา แต่มีอาจจะหุบตีคาวิได้ จึง ระบายความโกรธแค้นโดยการทำลายข้าวของเพื่อให้คาวิได้รับความเจ็บปวดของ นาง นอกจากนั้น คาวิยังกล่าวกระหน่ำนางคือ "กระต่ายแกมแปลลาชอน" ซึ่ง หมายถึง หญิงที่มีความชั่วของและชำนาญชั้นเชิงในเรื่องโลภภัย คาวิจัดให้นางเป็น หญิงจำพวกนี้ เพราะแม้คาวิจะตามนางแล้ว แต่นางก็ยังแสดงกิริยา "ตัดจจริต" และ "สะบัดสะบั้ง" จนคาวิอ่อนใจต้องกล่าวประชดให้นางไต่สำนัก

๖.๔.๓ ใช้เพื่อแสดงความคิดของตัวละคร ดังตอนที่ท้าวสันนุราชไม่อาจ และต้องตัวนางจันทสุภาได้ เพราะเกิดความเร่าร้อน จึงทำให้ท้าวสันนุราชมีแต่ ความทุกข์ และเสียดายที่ความตั้งใจต้องล้มเหลว ท้าวสันนุราชจึงพยายามคิดจะหาวิธี

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖๓-๔.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖๕.

การที่จะให้นางจันทสุকারักและตกเป็นสมบัติของพระองค์ ดังที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงบรรยายความคิดของท้าวสันนุราชตอนนี้ว่า

จำจะคิดแยกกายสายสน หามอมรูเวทมนตร์ทำเสน่ห์
 แกไขไร้ทางอุปเท่ห์ มิไคควยเล่ห์เอาด้วยกล^๑

ท้าวสันนุราชคิดว่าจะต้องทำให้นางจันทสุการักพระองค์ และหาก "มิไคควยเล่ห์เอาด้วยกล" "เล่ห์" หมายถึง การที่พระองค์ให้ยายเฒ่าที่ศประสาพานางจันทสุคามมา แต่พระองค์ก็เกี่ยวนางไม่สำเร็จแม้จะเอาสิ่งต่าง ๆ มาล่อ เช่น จะตั้งให้เป็นนมเหสี จะมอบทรัพย์สินสมบัติให้ เมื่อเล่ห์คังกล่าวไม่สำเร็จ พระองค์ก็ต้องใช้ "กล" คือ การจ้างหมอมาทำเสน่ห์ยาแฝดให้นางจันทสุคาหลงรัก และยินยอมเป็นนมเหสีของพระองค์

ฉะนั้น นอกจากจะใช้ภานิตในการสั่งสอนแล้ว ยังสามารถใช้ภานิตได้ในเหตุการณ์อื่น ๆ ดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้จึงกล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระปรีชาสามารถนำภานิตมาใช้ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์นั่นเอง

๖.๕ การใช้คำซ้ำ คำซ้ำเป็น ~~การ~~ การใช้ภาษาอีกประเภทหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงใช้ในพระราชนิพนธ์มหละครนอกเรื่อง คาวี เพื่อให้ภาษาในกลอนมหละครกลมกลืนกับภาษาที่ชาวบ้านพูดกันตามปรกติ ในภาษาไทยมีการใช้คำซ้ำอยู่บ่อยครั้ง พ.นววรรณ ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับเรื่องคำซ้ำไว้ว่า

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑๑.

คำบางคำซ้ำได้, บางคำซ้ำไม่ได้ และเมื่อซ้ำคำ
แล้วจะเกิดความหมายต่าง ๆ กันไป, ทำให้ความหมาย
อ่อนลงก็มี ทำให้ความหมายหนักแน่นขึ้นก็มี ทำให้
ความหมายเป็นพหูพจน์ก็มี แสดงการกระทำซ้ำกันหลาย ๆ
ครั้งก็มี

ลักษณะการใช้ถ้อยคำที่เป็นคำซ้ำในพระราชนิพนธ์บทละครนอก เรื่องควาวิสามารถ
แยกตามจุดประสงค์ของการใช้ได้ ดังนี้

๖.๕.๑ ซ้ำเพื่อแสดงความเป็นพหูพจน์ ดังตัวอย่าง

บัดนั้น	เสนีเหน้อยเหน็ดเที่ยวเตร็ดเตร
ถึงบ้านหมอรอรั้งยังดังเด	พอคะเนเวลาสักห้าโมง
ไคยยืนเสียดคนอยู่ยู่หน้า	เด่นหมากรุกหรือสกาพุดจาโผง
จึงข้ามร่องของบิณมาริมโรง	ฝ่าไปรง เป็นช่องเมียงมองดู
เห็นหนุ่มหนูนั่งล้อมพร้อมหน้า	ขอคาถาตามขออวคจ้อย
คอยเคาะเปาะเข้าที่เสาประตู	ถามหาตาคูทรวงที่ ^๒

หนุ่มหนุ่ม เป็นคำซ้ำที่แสดงให้เห็นภาพของชายหนุ่มหลายคนที่กำลังนั่งล้อมหมอบ เสน่ห์
เพื่อขอคาถา ดังนั้น หนุ่มหนุ่ม จึงเป็นคำซ้ำที่แสดงความเป็นพหูพจน์

๖.๕.๒ ซ้ำเพื่อย้ำความให้หนักแน่น ดังตัวอย่าง

ศมย์วิทย์ทรัพย์ากร

พ. นววรรณ, การใช้ภาษา, พิมพ์ครั้งที่ ๕. (พระนคร : โรงพิมพ์
อักษรสัมพันธ์, ๒๕๒๐), หน้า ๖๘.

^๒พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครนอกกรวม ๖ เรื่อง,
หน้า ๕๑๓-๔.

เมื่อนั้น	พระคาวีเคียงนางอยู่ข้างหลัง
จึงห้ามว่าอย่าทำแต่ลำพัง	จงหยุดยั้งซึ่งจิตคิดดู
เจ้าเป็นถึงมเหสีมีศักดิ์	พี่ก็รักแยมกายมากมาอยู่
ข้างนี้ฟังมาใหม่ยังไม่รู้	อย่าเพ่อทำจูลูวาม
เขาจะลือชื่ออ้าวว่าเมียหลวง	มาทิ้งหวงจวงจาบหายยาม
เถียงทะเลาะเกาะแคะไม่แฉะงาม	เหมือนหนึ่งหนามเกะกะระวีว
จงประนีประนอมอมอด	<u>งคงค</u> เลียมึงจะยังชั่ว ^๑

คาวีเห็นว่าการทะเลาะวิวาทของนางคันธมาลีและนางจันทสุดาจะกลีบกลายเป็นเรื่องใหญ่ จึงห้ามปรามและบอกนางคันธมาลีให้มีความประนีประนอมต่อกัน และไต่ถามการทะเลาะวิวาทอีกด้วย

งคงค เป็นคำขำที่คาวีต้องการย้ำความให้นางคันธมาลีเลิกทะเลาะวิวาทกับนางจันทสุดา

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ	
๑. แคร้วข้าววามหาบพิตร	มีกิจกังวลหม่นหมอง
จึงมาช่วยธุระรับรอง	หวังสนองคุณพระภูวไนย
อันจะคั่งการกิจพิธี	ตามคัมภีร์พรทเมศเทศไสย
เฉพาะตัวรูปกับท้าวไท	<u>ใครใครมิให้เข้ามาเล่าคุณ</u> ^๒

ฤๅพิศวิธีชักล่าวกับท้าวสันนุราชว่า ในการตั้งพิธีชุบตัวให้เป็นหนุ่ม ผู้ที่เข้าร่วม

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓๕.

พิธีจะมีเพียงท้าวสันนุราชกับฤๅเทานั้น .

ใครใคร เป็นคำซ้ำที่ฤๅเท้าย้ำแก้ท้าวสันนุราชว่าห้ามผู้อื่นเข้าร่วมพิธีชুবตัว โดยเด็ดขาด

๖.๕.๓ ซ้ำเพื่อเน้นลักษณะ คึงตัวอย่าง

เมื่อนั้น	พระมุนีเห็นนาง ระคางขาม
จึงชยคเข้าไปใกล้โคมงาม	แล้วกระซิบบอกความแต่ <u>เบาเบา</u>
นี่พระควาหรือมิใช่	ยังหลงไหลจิกปีกอยู่อีกเล่า
สามี่มันคงแล้วนาง เขาว	มิใช่อายเฒ่าทรลักษณ์ ^๑

ควาหรือท้าวสันนุราชที่ชুবตัวให้เป็นหนุ่มเข้าไปหานางจันทสุตา แต่นางคิดว่วเป็นท้าวสันนุราช ฤๅเทียเห็นคึงนั้นจึงกระซิบนางว่าที่แท้คือ ควา

เบาเบา เป็นคำซ้ำเพื่อเน้นลักษณะกระซิบอย่างแผ่ว ๆ เพียงให้พอได้ยินระหว่างฤๅเทียกับนางจันทสุตา

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ

งามเอียงงามปลอด	เจ้าเป็นยอกมเหสีที่สงวน
อย่าเสร้านร้อยโศกคล้ายรัฐจวน	เสียคายน่าน <u>นวนนวล</u> จะมอมแมม ^๒

นวนนวล เป็นคำซ้ำเพื่อเน้นลักษณะใบหน้าขาวผ่องของนางคันธมาลีที่อาจจะมอมแมมควยคราบน้ำตา

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖๖.

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ

บ้างเรียกร่องพวกห้องอิงมี

ไม่รู้ว่าไฟริมาแต่ไหน

บ้างตะโกนบอกเจ้าเข้าไป

เร่งทุลฎฐวไนยใหญ่

บ้างฉวยโค่นแหลนหลาววางวาทน

วังสวนออกรอกคอสู้

รับรองป้องปักศัตรู

เป็นหมุ่หมุ่สู้รบกันไปมา^๑

เหล่าทหารของเมืองพัทวิชัยเห็นทหารของไวยทัตเข้าเมืองมามากมายก็เกิดความ
โกลาหล ใครฉวยโค่นอาวุธชนิดใดก็ถือไปต่อสู้เพื่อป้องกันบ้านเมือง

หมุ่หมุ่ เป็นคำซ้ำเพื่อเน้นลักษณะของทหารที่ออกรบว่าแบ่งเป็นพวก ๆ
เช่น หมุ่หนึ่งถือแหลน หมุ่หนึ่งถือหลาว เป็นต้น

๖.๕.๔ ซ้ำเพื่อให้ความหมายอ่อนลง ดังตัวอย่าง

โฉมเอ๋ยโฉมเฉดา

เป็นไรเจ้าจึงสะเทินเห็นห่าง

ยืนอยู่นั้นโยไซ้ที่ทาง

แต่ก่อนนางน้องเอ๋ยไม่เคยเป็น

สาละวนสนทนากับอาจารย์

เจ้ามานานแล้วหรือไม่ทันเห็น

คิดว่าต่อเวลาเย็นเย็น

จึงจะไปพบคุณเล่นเจรจา^๒

นางคันธมาลีได้ทราบข่าวว่าท้าวสันนุราชชุบตัวเป็นหนุมรูงาม นางจึงแต่งตัวขึ้นเฝ้า
เมื่อควาเเห็นนางจึงแก้เกอว่า คิดว่าเวลาเย็นจะไปพบนาง

เย็นเย็น เป็นคำซ้ำโดยไม่กำหนดเวลาแน่นอนว่าเวลาเย็นคือเวลาใด
การซ้ำคำว่า เย็น จึงเป็นการซ้ำคำให้ความหมายอ่อนลง

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๑.

๖.๕.๕ ข้าเพื่อแสดงเสียงธรรมชาติ ดังตัวอย่าง

เนื้อตัวหู่ไปอยู่ไหน	จึงทนไค้ให้เขาค่าคังท่าฝน
หรือหงเเลนเย็นฉ่ำเหมือนน้ำมนตร์	ช่างผิดคนทนทานค้านคัง
ไม่ว่าเลนเห็นดีก้อย่าหนักหมาย	ตายร้ายตายดีก็ทีหนึ่ง
ลูกขึ้นกระเทียมเสียงเสียงคังคัง	คือคังคุกะไม่ละลค ^๑

คังคัง เป็นคำซ้ำแสดงเสียงคังของเตียง ขณะที่นางจันท์สุดากำตั้ง
กระเทียมเพ้าด้วยความโกรธห่าวสันนุราช

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ

เมื่อนั้น	พระคาบสเห็นท้าวเธอเชื่อถือ
แกดงหยิบเอาพิศปักกระพื่อ	ให้เพลิงฮือสมหวังคังใจ
แล้วเดินเวียนวนบนบริการรม	จิมจิมพืมพำเข้ามาไกล
ไค้ทีนลักท้าวเจ้ากรุงไกร	คะมำม้วนลงไปในอักษิ ^๒

จิมจิม เป็นคำซ้ำแสดงเสียงบนบริการรมที่ฟังไม่ได้ศัพท์ของฤๅนี้ อีกตัว
อย่างหนึ่ง คือ

เจ้าเอยเจ้าโมโห	ร้องไห้โฮโฮพาโลช้า
จะห้ามก็ไม่หยุดสุดปัญญา	ยิ่งกว่าบ้าหลังนำขังนัก ^๓

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒๔.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓๘.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖๘.

โฮโฮ เป็นคำซ้ำแสดงเสียงร้องไห้ด้วยความโกรธและเสียใจของนาง
คันธมาลี ที่ควาวิเห็นหญิงอื่นดีกว่านางซึ่งเป็นมเหสีเอก

นอกจากคำซ้ำดังกล่าวแล้วข้างต้น ยังมีการซ้ำคำต่างบรรทัดเพื่อแสดง
การแบ่งแยกออกเป็น ส่วน ๆ และเพื่อบอกการกระทำของคนแต่ละหมู่ แต่ละพวก

กึ่งตัวอย่าง

บัดนั้น	เสนารับสั่งพระอยู่หัว
รับ เร่งออกมาด้วยความกลัว	บอกกันทุกหัวพนักงาน
บาง ชุกหลุมสุ่มที่ในไฟ	แล้วปักไม้หลักมันกันมาน
บาง ปักปูเสื่อสาคราคเพดาน	ทำตามภูบาลบัญชา ^๑

บาง เป็นการซ้ำคำต่างบรรทัดที่แสดงการแบ่งแยกการกระทำของเสนา
ว่า บางคนก็ชุกหลุมก่อไฟ บางคนก็ปูเสื่อ เป็นต้น

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ

บัดนั้น	นายประตูตัวสั้นขวัญหาย
ทั้งพวกนอนประจำของกอง ราย	วนวายคืนตระหนกตกใจ
บาง เรียกร้องพวกห้องอิงมี	ไม่รู้ว่าไฟริมาแต่ไหน
บาง ตะโกนบอกเราเข้าไป	เร่งหลวไนยให้รู้
บาง ฉวยได้แหวนหลาวงาวทวน	วิ่งสวนออกรอดต่อสู
รับรองป้องปักศัตรู	เป็นหมู่หมู่สู้รบกันไปมา ^๒

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓๕-๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๕-๕.

บ้าง เป็นการซำคำต่างบรรทัดเพื่อแสดงการแบ่งแยกความไกลาหลดสั้น
 กระทบของเสนาที่ไคยั้นเสียงกองทัพเข้าประชิดเมืองโดยไมทันรู้ตัว จนทำให้บาง
 คนร้องเรียกพวกใหญ่ว่ามีข้าศึกมาประชิด บางคนตะโกนว่าให้บอกกษัตริย์ และ
 บางคนก็รีบหนีบฉวยอาวุธเพื่อเตรียมป้องกันเมือง

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ

บัดนั้น	พวกไพร่ใจหมิ่นกินเหล้า
ต่างคนโคลงหัวมัวเมา	บ้างเข้าสวดกันเป็นเกลอ
ต่างคนประกรวอดครู่	การกู่แล้วใครไม่เสมอ
บ้างหลับตาอำปากพูดเพื่อ	เสียงเอะอะคะเอ่ออีกทีก็

ต่างคน และ บ้าง เป็นการซำคำต่างบรรทัดเพื่อแสดงการแบ่งแยก
 การกระทำต่าง ๆ ของคนเมา เช่น บางคนเมาจนทรงตัวไม่ได้ บางคนสาบาน
 เป็นเพื่อนกัน บางคนอวดว่าตนมีความรู้มาก และบางคนก็เมาจนไม่ได้สติ

๖.๖ การใช้คำแทนชื่อเพื่อบ่งบอกลักษณะ คำแทนชื่อตัวละครเป็นอีก
 สิ่งหนึ่งที่ทำให้พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิมลลักษณะเป็นชาวบ้านมากขึ้น ตาม
 ปกติคำที่ใช้แทนชื่อตัวละครมักเป็นคำที่ชาวบ้านคุ้นเคยหรือคุ้นหูเป็นอย่างดี เช่น
 พระผ่านฟ้า ทรามวัย เป็นต้น แต่การใช้คำหรือสมญานามแทนชื่อตัวละครจะยิ่ง
 เพิ่มรสมากขึ้นเมื่อเนื้อเรื่องดำเนินถึงตอนที่ตัวละครแสดงอารมณ์โกรธ หรือระหว่าง
 ที่ตัวละครปะทะการกัน ในหัวข้อนี้จะแยกการใช้คำแทนชื่อเพื่อบ่งบอกลักษณะออก
 เป็น การใช้คำแทนชื่อตัวละครฝ่ายชายและฝ่ายหญิงตามลำดับ ดังนี้

* เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๗.

๒.๖.๑ การใช้คำแทนชื่อตัวละครฝ่ายชาย คำแทนชื่อตัวละครฝ่ายชาย โดยเฉพาะตัวละครที่เป็นกษัตริย์ กวีมักจะใช้คำแทนชื่อเพื่อให้ผู้อ่านเห็นอย่างเด่นชัดว่าเหมาะสมที่จะเป็นใหญ่ มีอำนาจเหนือผู้อื่น หรือเป็นกษัตริย์ผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ ดังตัวอย่าง

เมื่อนั้น ทรงธรรมสิ้นนุราชนเรนทร์สุร^๑
 คำแทนชื่อควาวีก็ใช้ว่า ทรงฤทธิ ทรงเดช ทรงธรรม พระภูมิ เช่น
โอ้อาพระองค์ทรงเดช เกิดเหตุทั้งนี้เพราะเมียชวี^๒

แต่บางครั้งการใช้คำแทนชื่อกษัตริย์ก็มีได้เป็นคำที่แสดงความยกย่อง หรือแสดงให้เห็นคุณงามความดีที่ควรแก่การเทอดทูนบูชาในฐานะสมมติเทพเหนือบุคคลธรรมดา ตรงกันข้ามกลับใช้คำแทนชื่อที่แสดงให้เห็นความมั่งร้าย อาชญาพยาบาท หรือบางครั้งก็ใช้คำที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นตัวละครที่ไม่คู่ควรกับการเป็นกษัตริย์ และยังมีฐานะต่ำต้อยกว่าสามัญชน คำเหล่านี้ปรากฏในการบรรยายความ และยังปรากฏเมื่อตัวละครตัวหนึ่งกล่าวถึงตัวละครอีกตัวหนึ่งด้วย ดังการใช้คำแทนท้าวสิ้นนุราชที่บ่งบอกถึงความชรา และหน้าตาไม่งดงามว่า-อายเข่า อายเข่าทรลักษณ์ ดังตัวอย่าง

เมื่อนั้น	พระมุนีเห็นนาง ระคางขาม
จึงขยดเข้าไปใกล้โถมงาม	แกลงกระซิบบอกความแต่เบาเบา
นี่พระควาวีหรือมิใช่	ยังหลงไหลจิกปีกอยู่อีกเล่า
สามีมันคงแฉวงเข่าว	มิใช่ <u>อายเข่าทรลักษณ์^๓</u>

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐๓.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๔.

ส่วนคำแทนชื่อควีน เช่น อ้ายทรชนคนพาล อ้ายคนร้าย ก็แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยที่ไม่ดี ไม่น่าไว้วางใจ กิ่งตัวอย่าง

เมื่อนั้น
นั่งนึกตรึกตราจะยกทัพ
จึงเรียกหาบรรดาข้าไท
เอาคี่ชี้แจงให้ฟัง
เรานัดกันวันนี้ให้พร้อม
จับอ้ายทรชนคนพาล

ไวยพิศพิศใจไม่นอนหลับ
ไปโจมจับไพร่ที่ในวัง
ที่ไว้เนื้อเชื่อใจมาพร้อมพรัง
ตามหนังสือนั้นทุกประการ
จะไปล้อมปราสาทราชฐาน
จงจำทำประจานให้สาใจ^๑

และ

เมื่อนั้น
น้อยหรือกล้าเยี่ยมหน้ามาอวดกู
ว่าพลางทางซบมาทรง
แล้วชี้หน้าว่าเหวอ้ายคนร้าย

ไวยพิศพิศหุนหันคันหัว
ยังไม่รู้สึกนึกถึงตาย
ยืนตรงช่องแกลดแถมหมาย
มาปลอมเป็นเจ้านายไม่อายใจ^๒

๖.๖.๒ คำที่ใช้แทนชื่อตัวละครฝ่ายหญิง มักใช้คำแทนชื่อที่บอกลักษณะความดี หรือความงาม แต่ถ้าตัวละครฝ่ายหญิงมีพฤติกรรมในค่านร้าย คำแทนชื่อ ก็มักจะปรากฏออกมาในค่าน "ลบ" ดังนี้

นางจันท์สุค่า เป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมในค่านดี คำแทนชื่อจึงเป็นคำที่บอกลักษณะความดี เช่น เมี้ยวขวัญ น้องแก้ว โฉมศรี กิ่งตัวอย่าง

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๕-๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๑.

แฉกที่แก่เฒ่าเหมือนแฉกก่อน
 บัดนี้ขมขื่นพระสัทธา
 รุปร่างนักหนาไม่ว่าเล่น
 ยศกักดิ์ประเสริฐเรไรพร่ำ
 ถึงรูปร่างชั่วเก่าที่เจ้ารัก
 จงฉินฉินหันหน้ามาข้างนี้

จะเคื่องชัคค์ตรอนก็ไม่ว่า
 ช่วยซุบพี่ยาเป็นหนุ่มแล้ว
 สมเป็นคู่ครองกับน้องแก้ว
 เห็นแวววนิกาจะปราณี
 ไม่กระไรกันนักนะโฉมศรี
 คูพี่ให้เห็นก็เป็นไร^๑

แต่นางจันทสุดา คือ คู่แค้นของนางคันทมาลี
 แขนงชื่อนางจันทสุดาจึงปรากฏในคานลอบ ดังนี้

ฉะนั้น สรรพนามที่นางคันทมาลีกล่าว

เมื่อนั้น
 รู้ว่าจันทสุดานารี
 นางให้แค้นชัคค์ดักคลุม
 นิ่งนิ่งหน้าบึ้งรำพึงคิด

นางคันทมาลีมี
 ยินดีด้วยองค์พระทรงฤทธิ์
 เหมือนบาทลึงคลึงคลุมเค็ดิมจิต
อี่เจ้ากรรมมันจะปิดประตูค่า^๒

นางคันทมาลี เป็นตัวละครฝ่ายหญิงที่มีพฤติกรรมในคานลอบ ดังจะเห็น
 ได้จากคำแทนชื่อของนางซึ่งบ่งบอกถึงความมีอายุ และลักษณะนิสัย เช่น อี่เส้า
 อี่อุมาท่วบักสี อี่จัญไร อี่เต่าเผ่าประทุ ดังตัวอย่าง

เมื่อนั้น
 นึกในใจพลงนางคนนี้
 ทวางที่อี่เส้ามิใช่ชั่ว
 จะเสแสร้งแกล้งทำทักทาย

พระควาวิช่วยเขินเมินหน้าหนี
 จะเป็นมเหสีแล้วดีร้าย
 หน้าเป็นเล่นตัวใจหาย
 ก็คิดอายอดสูไม่รูฤทธิ์^๓

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๕.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๖.

และ

เมื่อนั้น
อุบายท้าวคัสีไม่มีอาย

พระควีนิกในใจหมาย
 มาเข้ายวนชวนชายไค่ลงคอ^๑

ยายเข่าทักประสาท เป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมในค่านลบเช่นเดียวกับนางคันทมาดี คำแทนชื่อจึงมักเป็นคำในค่านร้าย เช่น ยายเข่าทักประสาทชาติไพร่ ยายเข่าเจ้าเล่ห์ อีเข่าแพศยาอาธรรม อีเข่าทรชนคนพาล อีเข่าเจ้ามารยา อีเข่าจัญไร อีแม่สื่อ อีเข่าทรลัคน์ อีเข่าสอพลอ ดังตัวอย่าง

มิดนั้น
 เจ็บปวดยับย้อยควยรอยไม้
 นั่งคิดถึงตัวกัวคาย
 ครั้งนี้กูเหมือนอยู่ในนรก
 พระควีนีมาได้ถึงในวัง
 แต่ตัวของกูรู้ความลับ
 จำจะบอกออกความครั้งนี้
 คิดแล้วอีเข่าทรลัคน์

เข่าทักประสาทชาติไพร่
 ฝนไหลทาแฉลที่บวมฟก
 ให้เสียดายชีวน้ำตาตก
 เขาตีกชกตกตอยย่อยยับ
 ใครยังไม่แจ่งกิตติศัพท์
 เห็นจะจับเข้าเสียดวยแค้นนัก
 ให้นางคันทมาดีแจ่งประจักษ์
 รับมาคำหนักนางเทวี^๒

และ

โอ้พระทูลกระหม่อมของเมียแก้ว
 ไม่รู้กลอีเข่าเจ้ามารยา

เมียนี่ผิดแล้วเป็นหนักหนา
 รอนว่าไต่ถามเอาความลับ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗๘.

ยิ่งคิดยิ่งแค้นแน่นใจ
 ออกเฝ้ายังพระเมรุเอนทับ

มันไส้หนักหนาน่าเสียดลับ
 แถ่ถึงนับคืนวันจะบรรลัย^๑

และ

ลคองคลังนั่งเหนืออาสน์
 จึ่งตรัสบอกมหาเสนาใน
 คืออ้ายไวพจน์ตัวดี
อี่เฝ้าทัพประสาธนาภิทรยศ

พรั่งพร้อมอำมาตย์น้อยใหญ่
 เราจับได้คนฉิบคิดคด
 กับนางคันธมาลีเป็นขบถ
 โทษถึงตายหมกไม่ไวมัน^๒

เป็นที่น่าสังเกตุว่า การใช้คำแทนชื่อตัวละครฝ่ายชายและหญิง ใน พระราชนิพนธ์บทละครนอก เรื่องอื่นที่มีลักษณะเหมือนพระราชนิพนธ์บทละครนอก เรื่อง คาวี ก็มีปรากฏอยู่บ้าง แต่ไม่มากและเด่นชัดนัก ดังนี้

พระราชนิพนธ์บทละครนอก เรื่องสังข์ทอง

เมื่อนั้น
 พิเคราะห์เหตุเห็นจริงยิ่งรำคาญ
 โบกพระหัตถ์ตรัสสั่งเสนา
 หังหมันว่าภูน้ำกล้ว

ท้าวสามนตรอนใจคังไฟผลาญ
 ให้นำวสันสละท่านไปทั้งตัว
อ้ายเงาะป่าปีศาจชาติชั่ว
 ไสหัวออกไปเสียจากวัง^๓

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๙๖.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๘.

ท้าวสามนตักถ้าวหาเจ้าเงาะว่าเป็น "ปีศาจชาติชั่ว" ก็เพราะแรงขบุงของหกเขย
ที่ว่า

ชะรอยเป็นปีศาจประหลาดใจ
วิปริตผิดคนมนุษย์นักหนา

คุณามันมีใครจะกระพริบ
ข้าเห็นว่าอายนี้เป็นผีดิบ^๑

พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องไกรทอง

ได้เอ๋ยได้ฟัง
เจ็บแสบแปลบใจตั้งเฟื้อง
กระเทียมเท้าก้าวเดินเข้าไปใกล้
เค็มที่ผิวมึงอายกุมภา
แล้วจำแดงแปลงตัวเป็นมนุษย์
จำเป็นเสียตัวควยกลัวภัย
ไม่เหมือนอ้ออุบาทว์ชาติกุมภีร์
ลอยหน้าลอยตาว่าซางาม
กูจะว่าให้สาสมใจ
แมนไม่เช็ดหลามยังหยามข้า

ตะเกาทองแค้นคั่ง เคืองจิต
ควยว่าถูกที่คิดก็โกรธา
ถมน้ำตายรทให้แล้วร้องว่า
ขึ้นมาคราคาบกลงไป
ฉวยจุกยุดมือถือไหล
กুমิได้จงจิตไปติดตาม
ตัวกะลีเกะลำสำสาม
แต่งจริตติดตามผิวกุมภา
อ้อจัญไรรอยแปดแพศยา
จะให้ชากุศลบไสคอไป^๒

นางตะเกาทองกล่าวหาว่านางวิมาลา คือ อ้ออุบาทว์ชาติกุมภีร์ และอ้อจัญไรรอยแปด
แพศยา ทั้งนี้เพราะนางตะเกาทองโกรธนางวิมาลาที่มาแย่งไกรทอง คำกล่าว
ที่นางตะเกาทองใช้เป็นคำที่ชาวบ้านคุ้นหูเป็นอย่างดี แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ทั้ง
นางตะเกาแก้ว ตะเกาทอง และนางวิมาลาเป็นสามัญชน มิได้มียศถาบรรดาศักดิ์

^๑ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๓.

เป็นนางกษัตริย์ ฉะนั้นการใช้คำว่ากวางดาวข้างต้นจึงมีความเหมาะสม แต่พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิ ทั้งนางจันท์สุตาและนางคันธมาลีต่างก็มีฐานะเป็นนางกษัตริย์ จึงไม่น่าใช้คำแทนชื่อที่ไม่เหมาะสมดังได้กล่าวมาแล้ว แต่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงกำหนดให้ทั้งสองนางใช้คำแทนชื่อที่^(๕)เป็นคร่อน จึงทำให้พระราชนิพนธ์บทละครนอก เรื่องนี้เข้าถึงความรู้สึกชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

๖.๗ การใช้คำในการทะเลาะวิวาท การทะเลาะวิวาทในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิปรากฏอยู่ในตอนที่ ๓ นางคันธมาลีขึ้นเฝ้า หลังจากพิธีชุบตัวท้าวสันนุราชแล้ว นางคันธมาลีก็หลงใหลควาวิเพราะคิดว่าเป็นท้าวสันนุราช วันหนึ่งนางขึ้นเฝ้า ควาวิจึงชวนให้นางนั่งเคียงข้างกับตนและนางจันท์สุตา แต่นางปฏิเสธและกล่าวประชดควาวิว่า

จะมาเรียกมาหาข้าไย	มันไม่เหมือนเมื่อกระนั้นแล้ว
แต่เพียงชุบตัวใหม่ไค้เมียสาว	อุปมาเหมือนราวกับไค้แก้ว
นี้ดูบักบักสีไม่มีแวว	อย่าฟังนี่กลิ้งแล้วจะเหวี่ยงวู
เป็นคนว่าสนานอยดอยดค	อาภัพอภัยศอกสู
จะอยู่ไค้แต่ระเปียงเพียงประค	ไม่สมควรเข้าไปอยู่ในที่นาง ^๑

นางคันธมาลีกล่าวเสียดสีควาวิว่า ควาวิเพิ่งชุบตัวใหม่ไค้ภรรยางามเสมือนไค้แก้วมีค่า ตรงกันข้ามกับนางซึ่งเป็นเพียงลูกบักจะหาค่าทดเทียมแก้วไม่ได้ จึงสมควรที่อยู่แค่ประตูเพราะนางไม่เหมาะจะเคียงคู่กับควาวิอีกต่อไป

ควาวิพยายามปลอบว่านางยังเป็นที่รักของตน แต่นางก็ไม่ยอมลดละกดับ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๒.

กล่าวว่ นางแก่เกินกว่าที่จะเคียงคู่คววี คังความว่

น้องนี้แก่เฒ่าอย่าเฝ้ากวน
 สारพักเฝ้าผมไม่สมประกอบ
 อภัยศอกสูญไม้คี่

ไม่สมควรเคียงคู่ควบุญมี
 แก้มคอมพินหักนาคีลี
 อะไรนี้น่าซังทำซังตาย^๑

คววีปลอมนางอีกเป็นครั้งที่ ๒ และจะให้ฤษีชุบให้นางเป็นสาว แต่นางก็ยังไม่พอใจ ทั้งยังกล่าวเสียดสีนางจันทสุภาว่

แนนาง รูปงามขอถามไถ่
 ไม่เสียดายพักตราจะราคี
 ชะชางมารยาพิราภล
 แตนรกเห็นแก่งอมไม่ยอมยิง
 เคียนั้นหนุ่มนารักทำอ๊กอวน
 ไม้อกสูญคนทั้ง รวีวัง

รู้จักมั่งหรือไม่ด้วใครนี้
 เจ้าของเขามีมาช่วงชิง
 ทั้ง ระแบบแยบยลชยันยิง
 ทำสะบักสะบั้งชิงซัง
 เข้านั่งชิตสะกิดกวนให้เกาหลัง
 เจ้าข้าเอ๋ยใครมั่งเขาอย่างนี้^๒

การที่นางคันทมาดีกล่าวเสียดสีนางจันทสุภาวก่อนเช่นนี้ ทำให้นางจันทสุภาทนไม่ไค้ จึงไค้ตอบ จุดนี้เองที่เป็นชนวนให้เกิดการทะเลาะวิวาทระหว่างนางคันทมาดีกับนางจันทสุภา นางจันทสุภาจึงกล่าวตอบว่

แรกเริ่มเคิมทีสามีทาน
 ซ่ามิไค้ปลดปลงลงใจ
 คาหูชานชมไม้คมสัน

มาเกี่ยวพานพุดจาปราศรัย
 ค้วยเห็นภูวไนยนั้นแก่นัก
 เสวยหมากตะบันพันฟางหัก

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๓.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๔.

เคียวนี้ซุบตัวใหม่วิไลลักษณ์
 อยารวาทรงราวสาวแต่
 ขึ้นอารมณ์ชมใจมิใครอง
 ท่าเทียบมเดียวมสวนจะชวนขึ้น
 โกรธาตาแดงมาแดงฤทธิ์

หนูน้อยน่ารักรูปทรง
 ถึงเฝ้าแก้ก็คิดพิศวง
 กระลิ่งหลงแลเล็งเพ่งพิศ
 ท่านก็ไม่อยากยื่นมือมาสะกิด
 หงุดหงิดงุ่นง่านทะยานใจ^๑

นางจันทสุทศากถาวว่า แต่ก่อนนางไม่ยินยอมท้าวสันนุราชเพราะความแก่เฒ่า แต่
 เคียวนี้ท้าวสันนุราชซุบตัวเป็นหนุ่มรูปงามแล้วนางจึงตกลงปลงใจด้วย และอย่าว่า
 แต่นางเคยแม่แต่คนแก่ (นางกถาวกระทบนางคันธมาลี) ก็ยังต้องการได้ท้าวสันนุราช
 เข้ามาคดอเคลียด้วย นางจันทสุทศากถาวเช่นนี้ก็ยิ่งเพิ่มความเคียดแค้นให้นาง
 คันธมาลีมากขึ้น นางคันธมาลีจึงตอบว่า

จริงอยู่คะข้าเจ้ามันเฒ่าแก่
 เป็นสิทธิ์ขาดของเจ้าจงเอาไว้
 อย่าพักมาหัวเราะเยาะเย้ย
 ถึงตัวรักหนักหน้าก็ทำเนา
 เชื้อรูปเชื้อร่างเหมือนนางฟ้า
 ใส่น้ำมันจันทน์เจืออยู่เป็นนิจ
 เอาขนลอยนำมาเสียดงหากู
 สัมผัสตัวคายวายชีวัน
 กูหิมนเมียหลวงเข้าช่วงชิง
 คันมือคันไม้ไคร่ทุบ

สองตาท่านจะแลดูที่ไหน
 จะคืนให้ชาโยนางนงเยาว์
 เกินเลยเห็ดอกกำลังไม่ฟังเจ้า
 อีเฒ่าจะพรันพริ้งอย่าฟังคิด
 ทั้งเกศาหอมฟุ้งจรุงจิต
 ความคิดแยกคายเจ้าหลายชั้น
 จนใคร่ซุบใจคังไผ่คัน
 มาผูกพันพะวงหลงรูปซุบ
 จะทำกูให้กลิ้งเป็นลูกขลุบ
 เอาสีกสองอุบคอกกระมัง^๒

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๔-๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๕.

นางคันธมาลีกล่าวหาว่านางจันทสุภาแกล้งเอาอมตอยน้ำมาเสียงหาคุณ ครั้นได้ชุ่มสใจ
แล้วก็ดื่มคว่ำเสียสนิท การที่นางจันทสุภาทำให้ท้าวสันนุราชหลงใหลเช่นนี้เป็นการ
คุณมีนางว่าเป็นลูกขลุบ (ลูกคลี) ที่ใครจะนำไปเล่นเมื่อใดก็ได้ ในที่สุดนางคันธมาลี
ก็กลั่นความโกรธไม่ได้จึงเข้าทำร้ายนางจันทสุภา แต่คว่ำชดชวางไว้และกล่าวเปรียบ
เปรียบให้นางฟังว่า

เจ้าเป็นถึงมเหสีมีศักดิ์	พี่ก็รักแยมคายมากมายอยู่
ข้างนี้ฟังมาใหม่ยังไม่รู้	อย่าเพ่อทำจู้จู้วาม
เขาจะล้อล้อฉาวว่าเมียหลวง	มาหึงหวงจวงจวบหยาบยาม
เถียงทะเลาะเถาะเถาะไม้แงะงาม	เหมือนหนึ่งหนามเถาะเถาะระรัว

คว่ำพยายามประนีประนอมทั้งสองนางมิให้ทะเลาะวิวาทกัน เพราะจะทำให้ผู้คนคิด
นินทา คว่ำยังกล่าวเปรียบนางคันธมาลีว่าเหมือนหนามที่อยู่ข้างรั้วมักเกี่ยวและคำ
ผู้ที่เดินผ่านไปมา นั่นก็คือการกล่าวหาว่านางคันธมาลีเป็นผู้ที่ชอบหาเรื่องชวนทะเลาะ
กับนางจันทสุภา ถ้ากล่าวเช่นนี้ยิ่งทำให้นางคันธมาลีคิดว่าคว่ำหมก รักหมกอาลัยไยดี
นางแล้ว เพราะคว่ำเข้าข้างนางจันทสุภาอย่างเห็นได้ชัด นางจึงกล่าวว่า

อูแม่เอ๋ยยืนอยู่เป็นคู่เคียง	แกล้งมาเรียงอวดรูปข้าหรือไร
น่ารักนักหนานางหน้าเป็น	ตัวคูอยู่เขม้นหาเมินไม้
จงเด้าโถมอุบคด่าให้หน้าใจ	อย่าให้มัวหมองตองแคดลม
บุญแก้วตัวหนุ่มเมียสาว	เช่นนี้แล้วราวกับกินขนม
ทำไมมิชวนกันเข้าบรรทม	เซยชมเข้าเป็นอย่าเว้นวาง
ขอโทษไปรเกิดพระบุญ	อะไรนอกรีตมาก็ชวาง

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๖.

ผู้ท่านจะคลั่งเกล้าเข้าหยอกนาง หองกลาง เปลาอยู่นิมนต์ไป^๑

นางคันธมาลีกล่าวว่า คาวีและนางจันทสุภาแก่งย่นเคียงคู่อวดนางให้เกิดความชอก
 ช้ำ ถ้าจะให้ทั้งคู่ทั้งสองก็ควรจะได้โลมกันและอย่าให้ถูกแคลงกมลจนนัวหมอง และ
 เป็นนุชของคาวีที่ไกรรยาสาวคงจะมีความสุขเหมือนได้กินขนม จึงควรจะชวนกันเข้า
 นอนเซยชมกันให้พอเพียง แล้วนางก็แก่งนิมนต์คู่ช้อออกไปเพื่อมิให้กีดขวางความสุข
 ของคาวีและนางจันทสุภา ฤๅไกรรเพราะมิไคมีส่วนเกี่ยวข้องกับค้ว แต่กลับถูกนาง
 คันธมาลีแก่งกล่าวว่าเป็นนั้น ฤๅจึงเตือนสติให้นางคันธมาลีมีความสงบเสงี่ยมและ
 นึกถึงสังขารของตนบ้าง นางไคฟังก็โกรธคิดว่ามีแต่คนช้ำเคิม นางจึงได้ฤๅออก
 จากวัง ฤๅก็กลับตบนางว่า

จะมาข่มมาได้ใครนี่
 สมบัติพิสดานในแผ่นดิน
 จริงจริงนะสีกาไม่ว่าเล่น
 ถึงตัวเองอี่เต่าชื้อ^๒

ร้าววังทั้งนี้ของกูสิน
 ทาวินยอมยกให้แกกู
 พระยาเธอเป็นพยานอยู่
 ก็เป็นข้าของกูค้วเหมือนกัน^๒

นางคันธมาลีไคฟังฤๅอ้างความเป็นใหญ่ในเมืองรวมทั้งค้วนาง ซึ่งต้องตกเป็นข้าฤๅ
 ค้วก็ยิ่งแค้นเคือง จึงกล่าวตอบ พร้อมทั้งเสียดสีนางจันทสุภาค้วว่า

สมบัติบ้านเมืองแลเครื่องยศ
 บริบูรณ์ทุกสิ่งข้าหญิงชาย

พระยาภิให้หมคมอบถวาย
 บังมีมากมายเจี๊ยนายเรา

^๑ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

^๒ เรื่องเดียวกัน หน้า ๕๕๕.

นางบอกรักรวมอารมณ์หอม
หรือจะไว้อิงแอบแนบเกล้า
หญิงชั่วมาตัวเสียได้
รานหาชู้หมกก็สมคิด

ด้วยยอมยกให้หรือไม่เล่า
หยอกเย้ายิววนชวนชก
ไม่มีอาลัยแต่สักหนึค
กัศจริตติคตามแม่สื่อมา^๑

นางคันธมาลีก็ตอบถึว่า ท้าวสันนุราชยอมยกนางจันทสุภาให้ด้วยหรือไม่ หรือไม่ยอมยกให้เพราะจะเก็บไว้เซยชม แล้วนางก็เสียดสีนางจันทสุภาว่าเป็นหญิงชั่วที่ฆ่าสามีเพราะ "ราน" หาชู้แล้วตามแม่สื่อมา นางจันทสุภาจึงโต้กลับว่า

นั้นแน่หัวหงอกเป็นดอกเดา
สีดศักดิ์เหงือกห่างงัน
เสกเสร้างมุสาวาฆ่าตัว
พูดได้ไม่อายแกปากคอ
นี่เนื้อว่าเคราะห์เพราะใจเบา
ดวงฆ่าตัวตายวายชีวา
จนท่านเมียบหลวงมาหวังหึง
พระคาบสเมตตาฆ่าสักครว
จะไค้สมใจหมายหายงุ่นง่าน

ไม่เจียมตัวมัวเมาโมหันธ
ยังไม่ซนซันหน้ามาค้ำทอ
คอกจะเคยกับตัวกระมังหนอ
ลับประคิคประคอกเจรจา
เชื่ออี่เฒ่าทุจริตोजना
แล้วฆ่าพามาให้มีคา
น้อยหรืออ้ออิ่งมีฉาว
ช่วยชุนให้ เป็นสาวสืบหน้าปี
ฆ่าชู้ครานรำคาญหูจู^๒

นางจันทสุภาถึยกเรื่องความแค้นทั้งร่างกายและกิริยาอาการของนางคันธมาลีขึ้นมา

^๑ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖๐.

กล่าวเพื่อให้นางเจ็บแค้น แล้วนางก็เล่าเรื่องที่ตอกตมมายังเมืองพัทลุงว่าเป็น เพราะถูกหลวง นางจันท์สุภาแก่ถึงขอร้องให้ฤๅมิช่วยชุนนางคันทมาลีให้เป็นสาวเพื่อ แยกความ "งุ่นง่าน" และความทะเลาะทะเลาะอยากได้คาร์ไวในครอบครองให้หมดไป นางคันทมาลีโกรธจน "เข้าโล่หยิกทั้งหุบคี" นางจันท์สุภา แต่คาร์เข้าชักขวาง ไว้ทัน ทำให้นางคันทมาลีได้รับความอับอาย นางจึงพาลหาเรื่องยายเข่าทัพประสาท ดังความว่า

อีเข่าทัพประสาทมันสอดพลอ
เจ้าชรัวยายนายเรือเอกชัย
ทำให้เคื่องชุ่นวุ่นทั้งวัง
จะคีให้บัคชบตบควัยกะลา

มายูแยงแกลงก่อเหตุใหญ่
ไปรับอีอะไรมิรู้มา
ยังจะมาแอบนั่งนั่งสอยหน้า
พलगเรียกเข้าเข้ากุดมรุมรัญ^๑

ยายเข่าทัพประสาทกลายเป็น "แพะรับบาป" รองรับอารมณ์ของนางคันทมาลี นาง พาลหาเรื่องยายเข่าทัพว่าเป็นผู้ก่อเรื่องไปรับ "อีอะไรมิรู้" ทำให้ในวังวุ่นวาย แล้ว นางก็ระบายความโกรธด้วยการเข้าหุบคียายเข่า ขณะเดียวกันนางจันท์สุภา ก็ถือ โอกาสนี้ระบายความแค้นเข้าหุบคีและคำทอยายเข่าอย่างสาสมเช่นกัน ดังความว่า

ยังเอยฟังว่า
ทุกอีเจ้าจัญไรมิ่งไม่ตรง
ชาฉวีถูกคายไม่หายแค้น
อย่าพักสงสัยจะไม่ม้วย
พวกอีไม่ตรงหลงฉวี
เตนแรงเตนกาคาอิ่ง

จันท์สุภาถือไม้ไล่ตีส่ง
ลอลวงกุหลองงวงวย
จะตบตีตอบแทนท่ามิ่งค้าย
ใครเขาจะช่วยชีวิตมิ่ง
หลับตาเล่นตัวละเมอหึ่ง
โกรธชิงหึ่งกูไมกูเงา

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖๑.

มึงอย่าทำสำออยล่อยหน้า
ว่าพลางคบที่ไม่มีเบา

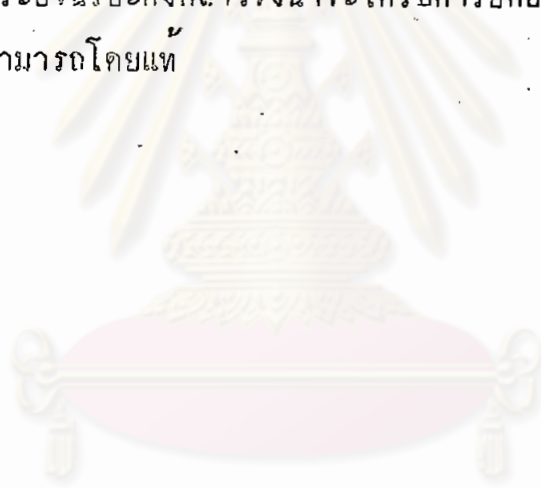
ที่นี้นำตาเช็ดหัวเขา
ยายเข่าทศประสาทเพียงชาติใจ^๑

การทะเลาะวิวาทระหว่างนางคันทมาลีกับนางจันทสุคาเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ทั้งนี้เพราะเป็นธรรมชาติของภรรยาหลวงย่อมไม่พอใจภรรยาอ้อยที่แย่งความรักจากสามีที่เคยมอบให้แก่คนแต่ผู้เดียวไป นอกจากนั้นถ้อยคำที่ทั้งนางคันทมาลีและนางจันทสุคาใช้วาทศิลป์กระทบกระเทียบ เปรียบเปรยและเสียดสีกันก็กินใจ เป็นคำหรือความเปรียบง่าย ๆ ที่ชาวบ้านคุ้นหูกันดี เช่น เปรียบเทียบท้าวแสนนุราชไภรรยาสาวว่า "เหมือนราวกับไค้แก้ว" ไค้แก้ว คือ สิ่งที่มีค่า ผู้ใดได้ไว้ในครอบครองก็จะมีแต่ความชื่นชมยินดี และเปรียบเทียบนางคันทมาลีว่า "เหมือนลูกปลัดปลัด" ปลัดปลัดเป็นเครื่องประดับไม่มีค่าราคา ถูก หากนำมาเทียบกับแก้วก็จะเห็นความแตกต่างได้อย่างชัดเจน การเปรียบเทียบดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระปรีชาสามารถถ้อยคมกลิ้งที่ชาวบ้านรู้จัก และนำมาเปรียบเทียบให้ชุมชนผู้อ่านเกิดความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น ในค่านการใช้คำ ก็จะได้เห็นว่า เป็นคำที่ชาวบ้านใช้กันอยู่เป็นประจำ เช่น การใช้สรรพนามว่า กู มึง ข้า คำอื่น ๆ เช่น ตัว เมีย ราวาน คัดจวิต การใช้คำเหล่านี้ย่อมกินใจ ถูกใจ และถึงใจชาวบ้าน เพราะเป็นคำที่ชาวบ้านคุ้นหู ส่วนกิริยาท่าทางที่นางคันทมาลีและนางจันทสุคาแสดงออก เช่น การหยิกทึ้ง ช่วยกันรุมตียายเข่าทศประสาท ตลอดจนอาการเค้นแรงเค้นกาของนางจันทสุคาที่แค้นเคืองยายเข่าก็เป็นกิริยาของคนบันดาลโทษะจนมีอาจจะระงับอารมณ์ไว้ได้ สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวนี้เป็นส่วนเสริมให้พระราชนิพนธ์บทละครนอก

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖๒.

เรื่องควาวิเหมาะสมที่จะเป็นละครนอกยิ่งขึ้น

ตามที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงมีวิธีการเลือกสรรการใช้ภาษาเพื่อให้เหมาะสมกับบทละครนอก ดังที่ทรงเลือกใช้ภาษาที่ชาวบ้านมักใช้อยู่เป็นประจำ เช่น การใช้คำคล้องจองกันก็เป็นลักษณะการพูดจาของชาวบ้านที่มักคิดส่วนวลตอนที่มีความคล้องจองกัน หรือการใช้คำตามสำเนียงพูด คำคำทอในการทะเลาะวิวาทก็เพื่อชี้ให้เห็นการพูดจาของชาวบ้านที่ได้รับการศึกษาน้อย และการใช้ภาษิตก็เป็นการใช้ภาษาที่ทรงมีพระราชประสงค์จะให้เห็นความเป็นคนช่างคิดของคนไทยที่มักมีการเปรียบเปรยให้ผู้ฟังทราบโดยทางอ้อม เป็นต้น พระอัจฉริยะดังกล่าวจึงน่าจะได้รับการยกย่องว่า พระองค์ทรงเป็นกวีที่มีพระปรีชาสามารถโดยแท้

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย